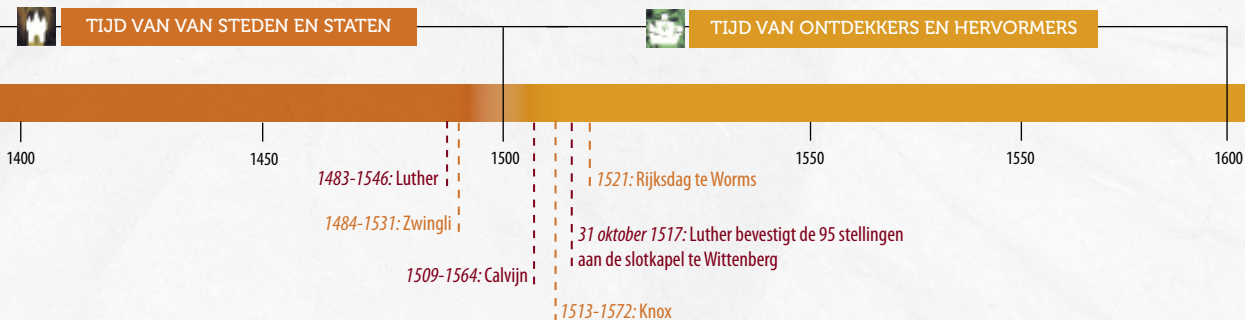

De Kerkhervorming

Minimum

1. In welk land is Maarten Luther geboren?	1. In Duitsland.
2. Wat beloofde Maarten Luther tijdens een vreselijk onweer?	2. Dat hij monnik zou worden.
3. Hoe probeerde Maarten Luther zalig te worden?	3. Door het doen van goede werken.
4. Wat leerde Maarten Luther uit Romeinen 1 : 17?	4. Dat een mens alleen door het geloof zalig wordt.
5. Welke gebeurtenis wordt gezien als het begin van de Kerkhervorming?	5. Maarten Luther spijkerde op 31 oktober 1517 zijn 95 stellingen op de deur van de Slotkapel te Wittenberg.
6. Op welke manier werd Maarten Luther door de paus gestraft?	6. Hij deed Luther in de ban.
7. Waar werd Maarten Luther door zijn vrienden verborgen?	7. Op kasteel De Wartburg.

8. Welk belangrijk werk heeft Maarten Luther op De Wartburg gedaan?	8. Het vertalen van het Nieuwe Testament in het Duits.
9. Hoe heette de vrouw van Maarten Luther?	9. Katharina van Bora.
10. In welk land woonde Zwingli?	10. In Zwitserland.
11. In welk land werd Johannes Calvijn geboren?	11. In Frankrijk.
12. Welk beroemd boek heeft Calvijn geschreven?	12. <i>De Institutie</i> .
13. Naar welk land vluchtte hij later?	13. Naar Zwitserland.
14. Hoe heette zijn vrouw?	14. Idelette van Buren.
15. In welk land is John Knox geboren?	15. In Schotland.
16. Waarom werd John Knox slaaf op een galeischip?	16. Hij werd om zijn geloof gevangen genomen.
17. Naar welk land vluchtte John Knox na zijn vrijlating?	17. Naar Zwitserland.

Basis

Jaartallen

1483 - 1546:	Maarten Luther
1517:	Op 31 oktober bevestigt Maarten Luther de 95 stellingen aan de deur van slotkapel te Wittenberg.
1521:	Rijksdag te Worms
1484 - 1531:	Ulrich Zwingli
1509 - 1564:	Johannes Calvijn
1513 - 1572:	John Knox

1. Een dag uit het kloosterleven van Maarten Luther.

Dagindeling in een klooster, zoals is vastgelegd in de regel van Benedictus.

1.30 - 2.00	studie en meditatie	12.00 - 13.00	eten
2.00 - 3.30	kerkdienst: metten	13.00 - 14.30	slapen
3.30 - 4.00	slapen	14.30 - 15.00	kerkdienst: noon
4.00 - 5.00	kerkdienst: lauden en de mis	15.00 - 17.30	werken
5.00 - 6.00	studie en meditatie	17.30 - 18.00	eten
6.00 - 7.00	kerkdienst: priem	18.00 - 19.30	kerkdienst: vesper
7.00 - 8.00	werken	19.30 - 20.00	studie en meditatie
8.00 - 9.30	kerkdienst: terts	20.00 - 20.30	kerkdienst: completen
9.30 - 11.30	werken	20.30 - 1.30	slapen
11.30 - 12.00	kerkdienst: sext		

Bekijk de dagindeling en beantwoord de vragen.

Hoe vaak was er kerk op een dag? _____

Hoeveel uren moesten de monniken studeren en mediteren? _____

Hoeveel uren werkten de monniken? _____

Waarom leefde Luther een aantal jaren in een klooster?

2. Welke goede werken deed Luther om rust te krijgen voor zijn ziel?

3. Lees de tekst van de strip.

Wat was het hoofdonderwerp van de 95 stellingen van Luther?

Welke kerk was in verval?

4. Bekijk de strip en maak de opdrachten.

Welke twee sola's van de Reformatie kun je in de bovenstaande tekst vinden?

Sola _____ en dat betekent: _____

Sola _____ en dat betekent: _____

Schrijf ook de derde sola van de Reformatie op met de betekenis.

Sola _____ en dat betekent: _____

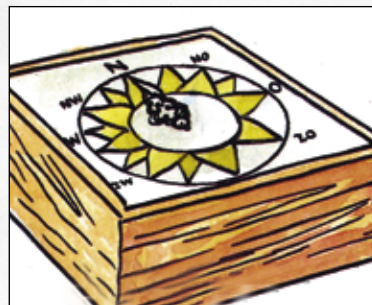
5. Op de tekeningen zie je drie uitvindingen.

A

B

C

Welke drie uitvindingen zijn afgebeeld?

A= _____

B= _____

C= _____

Welke uitvinding was belangrijk voor de verspreiding van de 95 stellingen? Kies uit: A / B/ C.

Waarom was deze uitvinding zo belangrijk?

6. Wat is er op de plaat te zien? Zet de goede nummers voor de zinnen.

- ___ Keizer Karel V zit op zijn troon. Hij draagt de ketting met het Gulden Vlies.
- ___ Maarten Luther verdedigt zich.
- ___ De keurvorsten, hertogen en graven kijken toe.
- ___ Ook bisschoppen en aartsbisschoppen zijn aanwezig.
- ___ Op een tafeltje liggen de boeken die Luther geschreven heeft.
- ___ Een edelman houdt de rijksstandaard met de adelaar vast.
- ___ Spaanse soldaten houden de wacht.

7. Hier zie je een titelblad. Uit welk boek is het afkomstig?

8. Uitspraken van Luther.

Bij welke gebeurtenissen uit Luthers leven horen die uitspraken? Zet het goede cijfer achter de uitspraak. Je moet sommige cijfers vaker gebruiken.

1. Luther schrijft de 95 stellingen tegen de afluathandel.
2. Luther op de Rijksdag te Worms.
3. Luther vertaalt de Bijbel.

Je bent bezig met een Bijbelvertaling en weet niet hoe je er een goede Duitse zin van maakt. Dan vraag je aan mensen op straat hoe zij het zouden zeggen. ____

Ik zal gaan, ook al zou ik te ziek zijn om op mijn voeten te staan en er heen gereden moeten worden. Als de keizer me roept, roept God mij. Daaraan mag ik niet twifelen. ____

Hier sta ik, ik kan niet anders. God helpe mij, amen! ____

Wie over zijn zonden werkelijk berouw heeft, probeert niet aan de straf te ontkomen door een afluat. ____

Wat de kunst van vertalen is en hoe veel werk, dat heb ik wel ervaren. Daarom wil ik niet beoordeeld worden door hen, die dat nog nooit geprobeerd hebben. ____

9. Trek een lijn uit een vak aan de linkerkant naar het juiste vak aan de rechterkant.

Geboorteplaats van Luther.

Wittenberg

Luther beklom de Pilatustrap.

Erfurt

Luther was er professor.

Eisleben

Luther deed er tijdens een onweer een belofte.

Rome

10. Welke afbeelding van Maarten Luther en welke verblijfplaats horen bij elkaar?

A

B

C

1

2

3

A hoort bij ____

B hoort bij ____

C hoort bij ____

Bedenk een titel bij elke afbeelding.

A. _____

B. _____

C. _____

1. _____

2. _____

3. _____

10. Het Lutherlied.

Luther heeft veel liederen geschreven. Hij was erg muzikaal. Hij speelde luit en zong graag. Bij zijn liederen componeerde hij vaak zelf een melodie. Wist je dat de melodie van het Gebed des Heeren achter in ons psalmboekje ook door Luther is gemaakt?

We gaan luisteren naar de melodie die Luther componeerde bij zijn bekendste lied: *Een vaste Burcht*. Luister goed en ontdek de verschillen met *Een vaste Burcht* zoals wij die zingen.

Welke zinnen zijn waar? Maak van die zinnen het rondje zwart.

- Er wordt lager gezongen.
- Er wordt hoger gezongen.
- Sommige noten zijn (heel) lang, sommige (heel) kort.
- Alle noten zijn even lang.
- De zanger wordt begeleid met een luit.
- De zanger wordt begeleid met een orgel.
- De zanger zingt Duits.
- De zanger zingt Nederlands.

Elk jaar wordt rond 31 oktober de kerkhervorming herdacht. Vaak wordt dan ook het Lutherlied gezongen. In 1917 componeerde Jan Zwart (1877-1937) een bekend geworden orgelfantasia over *Een vaste Burcht*. Waarom zou Jan Zwart deze muziek juist in 1917 hebben gecomponeerd?

De fantasie heeft een thema – de eerste 4 maten (de rode streep met pijlen geeft het aan in de muziek hieronder). Daarin hoor je heel duidelijk de eerste vier melodienoten. Daarna volgt een vrolijke riedel naar boven.

2

Fantasie over het Lutherlied:
„Een Vaste Burg is onze God.”
Voor ORGEL (2 Klavieren & pedaal.)

←→ JAN ZWART.

INLEIDING.
Allegro con fuoco.

ORGEL. *ff* kl.1

We gaan het eerste deel van Jan Zwarts fantasie beluisteren.

Beantwoord daarna de volgende 2 vragen:

Hoe vaak hoor je het thema in dit stuk? Zet elke keer een streepje als je het hoort.

Soms hoor je ook een echo (zachte herhaling). Hoe vaak hoor je een echo. Zet telkens een streepje als je het hoort.

Boven de muziek staat: *allegro con fuoco*. Dat vertelt iets over de manier waarop je dit stuk moet spelen.

Kun je na het beluisteren bedenken wat deze Italiaanse muziektermen betekenen? Kies één van de drie mogelijkheden:

- allegro*: rustig – levendig – heel snel
- con*: met – maar – niet
- fuoco*: aandacht – vuur

11. Luther en zijn gezin.

Bedenk een titel voor het schilderij.

12. Goed of fout?

	goed	fout
1. Zwingli woonde in Frankrijk.	_____	_____
2. Zwingli veroordeelde de Mariaverering.	_____	_____
3. Calvijn hielp Zwingli met het schrijven van een toespraak.	_____	_____
4. Als je iets wilt weten over een tekst uit Deuteronomium, kun je het beste in de <i>Institutie</i> gaan lezen.	_____	_____
5. In de <i>Institutie</i> wordt het christelijke geloof uitgelegd	_____	_____
6. Calvijn werd ouderling in Genève.	_____	_____
7. De mensen in Genève waren erg blij met Calvijn.	_____	_____

13. Lees de zinnen en beantwoord de vragen.

Ik kan geen Latijn lezen, maar de mensen om me heen zeiden dat het over de afaathandel ging.

Welke gebeurtenis uit het leven van Luther wordt bedoeld?

Mijn ouders bezocht hij trouw, ook al leden ze aan de pest.

Welke gebeurtenis uit het leven van Zwingli wordt bedoeld?

Onze dominee dwong hem in de naam des Heeren om in de stad te blijven.

Welke gebeurtenis uit het leven van Calvijn wordt bedoeld?

14. Uit het leven van Calvijn.

Zet de gebeurtenissen in de goede volgorde. Wat is eerst? Nummer dat met 1 enz.

- ___ Calvijn wordt weggestuurd uit de stad Genève.
- ___ Calvijn wordt geboren in Frankrijk.
- ___ Calvijn helpt Nicolaas Cop met het schrijven van een toespraak.
- ___ Calvijn sterft.
- ___ Calvijn trouwt met Idelette van Buren.
- ___ Calvijn schrijft de *Institutie*.
- ___ Calvijn ontmoet Farel voor het eerst.
- ___ Calvijn schrijft een catechismus.

15. Uit de *Institutie van Johannes Calvijn*.

In de *Institutie* wordt het christelijke geloof uitgelegd. Johannes Calvijn noemt bij de uitleg veel Bijbelteksten. Lees maar.

13. Gods gebod en belofte als motieven voor het gebed.

Wanneer God tot ons zegt, dat wij moeten bidden, stelt Hij ons in dit voorschrift in de eerste plaats schuldig aan goddeloze eigenzinnigheid als wij er geen gevolg aan geven. Er is geen duidelijker opdracht denkbaar dan die in de psalm staat: 'Roep Mij aan in de dag der benauwdheid; Ik zal u eruit helpen en u zult Mij verheerlijken'(Psalm 50:15). Maar onder de vrome plichten is er geen waarop in de Schriften zo vaak gewezen wordt. 'Bidt', zegt de Meester, 'en u zal gegeven worden; klopt en u zal opengedaan worden'(Matth. 7:7). Aan dit voorschrift wordt trouwens eveneens een belofte verbonden dat Hij Zich zal laten verbidden. Zo baant Hij met Zijn eigen stem voor ons de weg: "Ik zal tot hen zeggen: gij zijt Mijn volk; zij zullen tot Mij zeggen: Gij zijt onze God"(Zach. 13:9). Wij zien hoe God voor Zijn dienaren uitgaat en wil dat zij Hem volgen. Laat ons bovenal deze opvallende lofreden op God in gedachten komen, waaraan wij de kracht kunnen ontleenen om zonder moeite alle hindernissen te overwinnen: 'Gij zijt een God, Die het gebed verhoort: tot U zal alle vlees komen'(Ps. 65:3).

Schrijf de Bijbelboeken op, die worden genoemd.

1. _____
2. _____
3. _____

16. Calvijn en de Psalmen.

Calvijn heeft er voor gezorgd dat er weer gezongen wordt door alle mensen in de kerk. Weet je wat Calvijn belangrijk vond bij het zingen in de kerk?

Maak de zinnen af door de goede letter er bij te zoeken. Je kunt kiezen uit :

- a. In de kerk gebruiken we geen instrumenten en zingen we eenstemmig.
- b. Dus geen Latijn, maar de volkstaal.
- c. Maar psalmverzen worden op rij gezongen.
- d. Alleen lange en korte noten (en geen loopjes).
- e. Maar alle mensen in de kerk moeten meezingen.

Niet alleen de geestelijken. _____

De melodie moet eenvoudig zijn. _____

De dominee kiest niet een psalm bij de preek. _____

Iedereen moet begrijpen wat hij zingt. _____

De muziek mag niet afleiden. _____

Luisterfragment *Een psalm, zoals de gemeente van Calvijn zong.*

Welke psalm wordt er gezongen? _____

Welke zinnen zijn waar? Maak van die zinnen het rondje zwart.

- Er wordt a-capella (zonder orgel) gezongen.
- Het orgel begeleidt het zingen.
- Er wordt éénstemmig gezongen.
- Er wordt meerstemmig gezongen.
- Alle gezongen noten duren even lang.
- Er wordt gezongen op lange en korte noten.

Luisterfragment Psalm 23 instrumentaal.

Couplet 1. Luister goed naar de melodie. Gebruik eventueel je psalmboekje.

Wat zijn de verschillen met Psalm 23 zoals wij die zingen?

Couplet 2. Luister goed naar de instrumenten. Welk instrument speelt de melodie?

- Een viool.
- Een luit.
- Een clavecimbel.
- Een orgel.

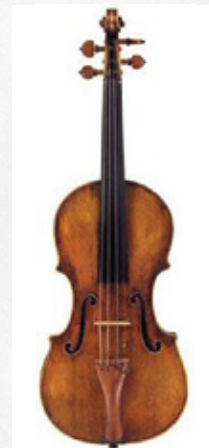
Welk(e) instrument(en) hoor je nog meer?

- Strijkers (verschillende violen).
- Een luit.
- Een clavecimbel.
- Een orgel.

Couplet 3. Probeer mee te zingen.

Welke instrumenten hoorde je in deze bewerking van Psalm 23? Kruis aan.

- Links: luit Midden: fluit Rechts: viool

Wie deed wat? Geef wat bij elkaar hoort dezelfde kleur.

Johannes Calvijn

Dichters van de psalmteksten

Theodorus Bezá
en Clement Marot

Componisten van meerstemmige
muziek om te spelen of te zingen

Louis Bourgeois en Maitre Pièrre

Componisten van de
psalmmelodieën

Claude Goudimel

Opdrachtgever Psalmboek

Wist je dat er in sommige kerken in Schotland nog steeds geen orgel in de kerk staat? Er wordt daar gezongen onder leiding van een voorzanger.

17. Schilderij reformatoren.

In je tekstboek zie je de portretten van Luther, Zwingli en Calvijn.

Bekijk het schilderij hieronder en zoek Luther, Zwingli en Calvijn op. Zet boven Luther **Lu**, boven Zwingli **Zw** en boven Calvijn **Ca**.

Wat betekent dit schilderij? Kies de juiste zin.

- Roomse geestelijken proberen een kaars aan te blazen. In roomse kerken staan namelijk vaak kaarsen. Geleerde mannen kijken toe.
- Roomse geestelijken proberen een kaars aan te blazen. In roomse kerken staan namelijk vaak kaarsen. Luther en zijn vrienden kijken afkeurend toe.
- Roomse geestelijken proberen een kaars uit te blazen. Die kaars betekent het licht dat de Heere door de Hervorming in de kerk heeft gebracht. Geleerde mannen kijken toe. Zou de kaars uitgaan?
- Roomse geestelijken proberen een kaars uit te blazen. Die kaars betekent het licht dat de Heere door de Hervorming in de kerk heeft gebracht. Luther en zijn vrienden zijn blij met het licht van het evangelie. Deze kaars wordt niet uitgeblazen, weten ze.

Extra

1. Lees in je Bijbel Romeinen 1 : 17 en Psalm 71 : 2, de teksten die voor Maarten Luther zo belangrijk zijn geworden.

Waarom heeft Maarten Luther gebeefd bij het woord 'gerechtigheid'?

Welke ontdekking deed Luther bij het lezen van deze teksten?

Wat betekent: 'alleen verzoening door voldoening'?

2. Vóór- of tégenstander.

In de strijd tussen de rooms-katholieken en de protestanten werden vaak spotprenten gebruikt.

Tetzel wordt wel / niet bespottelijk gemaakt.

De tekenaar is vóór of tégen de Reformatie? Leg je antwoord uit.

3. Stel: Luther staat voor de keizer op de Rijksdag te Worms. 'Ik heb fouten gemaakt', zegt hij. 'Ik herroep wat ik heb geschreven. Wat in mijn boeken staat, is voor een groot gedeelte onzin'. Wat zou er daarna gebeurd zijn, denk je?

Kies één van de drie antwoorden hieronder.

- De keizer is blij. Hij geeft Luther veel geld. Alle mensen zijn opgelucht. Gelukkig, de ruzie is voorbij. Soms kun je maar beter toegeven, dan blijft de vrede. De paus stuurt een vriendelijke brief naar Luther. Hij geeft zelfs toe dat er een paar dingen in de kerk niet deugen.
- De paus en de keizer zijn blij, want ze denken dat de problemen voorbij zijn. Overal laten ze vertellen dat Luther herroepen heeft. De mensen geloven dat echter niet. Ze blijven de boeken van Luther lezen en zien dat er veel dingen in de roomse kerk niet kloppen.
- De paus en de keizer zijn blij. De mensen zijn verward. Zegt Luther opeens dat zijn eigen boeken fout zijn? Dan hoeven ze Luthers boeken dus ook niet te lezen. Maar wie moeten ze dan nog geloven?

Leg uit waarom je voor dat antwoord hebt gekozen.

4. Je hebt gehoord over het leven Luther. Sommige dingen daaruit roepen vragen op. Kies één van de onderstaande gebeurtenissen, die bij jou een vraag oproept.
- 95 stellingen.
 - Verbranding van de pauselijke banbrief.
 - Rijksdag te Worms.
 - Bijbelvertaling in het Duits.

Vraag:

5. De *Institutie* van Calvijn.
Bedenk twee onderwerpen, die in de *Institutie* zullen staan.
-
-

De *Institutie* bestaat uit vier delen. In welke deel zouden jouw onderwerpen kunnen staan? Zet een 1, 2, 3 of 4 achter jouw gekozen onderwerpen.

1. Over God de Schepper.
2. Over de verlossing, die Christus heeft gebracht.
3. Hoe je aan de genade komt en hoe je dan gaat leven.
4. Over de kerk, het Heilig Avondmaal, de Heilige Doop en over de regering van een land.

6. Welke boeken hebben jullie thuis? Maak de rondjes zwart bij de boeken die je gekozen hebt.
- De Bijbel.
 - Een boek van Luther.
 - Een Bijbelverklaring van Calvijn.
 - De *Institutie* van Calvijn.
 - Een boek van Zwingli.
 - Een boek over Luther.
 - Een boek over Calvijn.
 - Een psalmboek met melodieën uit de tijd van Calvijn.

7. Dit is een foto van het Reformatie-monument in Genève.

Welke reformatoren zijn afgebeeld?

en _____

Waarom staat dit monument in Genève?

In de muur bij het monument is een wapenspreuk van de stad gemetseld: *Na het duister het licht*. Kun jij aangeven waarom deze tekst past bij de Reformatie?

8. Bekijk de voorkant van een boek over John Knox.

In welk land woonde John Knox?

Waarom vind je John Knox een moedige Reformator?

Beschrijf in twee regels wat John Knox meemaakt als slaaf op een galeischip.